

УДК 7.044:94(477)«1914/1918» : 7.071

Рожак-Литвиненко К. Б.

Львівська національна академія мистецтв

ТЕМИ Й ОБРАЗИ УКРАЇНСЬКОГО СІЧОВОГО СТРІЛЕЦТВА У ТВОРЧОСТІ ІВАНА ІВАНЦЯ (ДО ПРОБЛЕМИ БАТАЛЬНОГО ЖАНРУ В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ)

Рожак-Литвиненко К. Б. Темы и образы украинского сичового стрілецтва у творчості Івана Іванця (до проблеми батального жанру в українському мистецтві першої третини ХХ століття). Статтю присвячено аналізу батального жанру в живописній і графічній творчості талановитого українського художника І. Іванця (1893–1946), активним поштовхом для якої стала героїчна історія Українського сичового стрілецтва часів Першої світової війни. Відповідно, досліджуються сюжетні, композиційні, стилістичні особливості творів І. Іванця, з'ясовуються джерела творчих вражень та інспірацій, а також вплив модерністських художніх напрямів і течій на формування його особистості та авторської творчої манери. У висновках наголошено на ролі художника у процесі відродження та переосмислення батального жанру в українському мистецтві першої третини ХХ ст.

Ключові слова: І. Іванець, батальний жанр, живопис і графіка, мистецьке угруповання українських сичових стрільців, перша третина ХХ ст.

Рожак-Литвиненко К. Б. Темы и образы украинских сечевых стрельцов в творчестве Ивана Иванца (к проблеме батального жанра в украинском искусстве первой трети XX века). Статья посвящена анализу батального жанра в живописном и графическом творчестве талантливого украинского художника И. Иванца (1893–1946), активным импульсом для которого стала героическая история Украинских сечевых стрельцов периода Первой мировой войны. Соответственно, исследуются сюжетные, композиционные, стилистические особенности работ И. Иванца, определяются истоки творческих впечатлений и инспираций, а также влияния модернистских художественных направлений и течений на формирование его личности и авторской творческой манеры. В выводах подчеркнута роль художника в процессе возрождения и переосмысления батального жанра в украинском искусстве первой трети XX века.

Ключевые слова: И. Иванец, батальный жанр, живопись и графика, творческое объединение украинских сечевых стрельцов, первая треть XX века.

Rozhak-Lytvynenko K. B. The themes and the images of Ukrainian Sich Riflemen (Ukrainiinski Sichovi Striltsi) in the creative work of Ivan Ivanets (to the problem of the development the battle genre in the Ukrainian art of the first third of the XX century).

Background. The article is devoted to the analysis of the battle genre in the painting and drawing of the talented Ukrainian artist I. Ivanets (1893–1946). The heroic history of the Ukrainian Sich Riflemen (Ukrainiinski Sichovi Striltsi) has become the active impulse for his creativity. The artist's artistic heritage has been studied a little and accordingly his creative figure has not been outlined enough clearly in the current Ukrainian art history. The artist's biography and creativity, which are closely connected with the First World War and the national liberating movement in the Western Ukraine, had been practically closed for the researchers. The adepts of the soviet totalitarian system have eliminated the great part of the creative works by I. Ivanets. Those works of I. Ivanets that have been kept give us the opportunity for the special research of the battle genre in the Ukrainian art of the first third of the XX century.

Objectives. The creative works of I. Ivanets have become the object of the scientific interest only during the present phase of the Ukrainian art history. Defining the problem of the research, we should to accentuate that the publications on the topic of the study are very scarce. Some aspects of the I. Ivanets' creativity are analyzed in the articles of L. Kuzma, R. Jatsiv, M. Mushynka, O. Kis-Fedoruk, O. Pelenska. However, these researches are not comprehensive. This fact shows the relevance of our study. The aim of this study is to determine the peculiarities of the becoming and the development the battle genre in the creativity of Ukrainian artist I. Ivanets in the context of the national liberating, cultural and artistic processes in Galicia in the first third of the XX century. The main objectives are to find out the specificity of the creative process inside the artistic environment of the Ukrainian Sich Riflemen; to define the sources of the themes and the images, the stylistic priorities and the composite structures characteristic for the creative works of I. Ivanets. *Methods.* The study has used the methods of formal, stylistic and comparative analysis.

Results. The results of the research prove that I. Ivanets was very skillful in the battles depiction. The national liberating movement in Western Ukraine at the beginning of the XX century and the events of the First World War have become one of the main sources of the artist's inspiration. Before the First World War I. Ivanets for two years studied painting in the Lviv private school of the polish battle artist S. Kachor-Batovsky and in Lviv artistic and industrial school. For guidance S. Kachor-Batovsky he expertly learned to draw the horses in different poses and to reproduce the dynamic of the battles. In 1914, I. Ivanets was mobilized to the Ukrainian Sich Riflemen. He has become the initiator of foundation and the member of the artistic grouping of the Ukrainian Legion.

I. Ivanets explained the concept of his battle artworks in the article "The battle painting". The character of the battles has changed during the First World War.

First of all the great span of the struggles has been disappeared. The gray unnoticeable clothes have replaced the previous bright uniforms of the soldiers. All these factors were important in changing the role of the battle artist.

During the war, I. Ivanets liked to depict the local fragments of the military confrontations or the images of the soldiers. He combined the concrete observation of reality with the generalized way of the images' interpretation. The artist was interested in depiction the dramatic events and the casual life of soldiers. In such works as "The horses' army", "The fighting", "The riders" he tried to represent the plastic intensity of the dynamic battle compositions. I. Ivanets often used the neatly appointed rhythms and spatial intervals to represent the dynamic character of the actions.

The stylistic principles of impressionism and postimpressionism exerted the great influence on the I. Ivanets' creativity. He used such impressionistic features as the dominating role of the colour, attention to the representation of the spatial environment, the vibrant brushstroke. However, the specific character of the battle genre needed the peculiar instrumentalities of the artistic expression. That's why the artist used the pictorial resources of the expressionism such as dimmed colours, black outlines, expressive shapes and dynamic lines. I. Ivanets created his own original artistic manner by the combination of different stylistic attributes.

In the 1920-30-th I. Ivanets became one of the initiators of the publishing house "Chervona Kalyna" foundation. He was the main illustrator of the foundation's books and magazines. The main task for him was the graphic reconstruction of his own memoirs and impressions.

Conclusions. *We conclude that the contribution of I. Ivanets into the development of the battle genre in Ukrainian art was inseparable from his participation in the national liberating struggle in Galicia in the first third of the XX century. The specificity of the artist's creative work in the field war conditions as the member of the artistic grouping of the Ukrainian Sich Riflemen predetermined his peculiar approach to the interpretation of the battle scenes. He moved away from the complicated compositions with many figures and grandiosity, which had been traditional for the battle genre of the end of the XIX — the beginning of the XX centuries. In return, I. Ivanets depicted small laconic scenes of the military collisions. He focused the main attention to show the expressivity and intensity of the battles. According to this objective, the artist used the principles of the composite and the colour solutions of his works. He tried to express the dynamic moves of the soldiers by the intensive rhythm of the shapes and lines, balanced combination of the colour spots. The artistic manner of I. Ivanets combined the impressionistic approaches to the problems of light and colour with the expressionistic expressiveness. Such stylistic manner was the unique distinctive feature of the artist.*

Keywords: *I. Ivanets, battle genre, painting and drawing, the artistic grouping of Ukrainian Sich Riflemen (Ukrainiinski Sichovi Striltsi), the first third of the XX century.*

Постановка проблеми. Творча спадщина талановитого галицького художника Івана Іванця (1893–1946) і надалі залишається мало вивченою і, відповідно, його творча постать недостатньо чітко окреслена сучасним українським мистецтвознавством. Основною причиною упродовж тривалого часу було те, що біографія, творчий шлях, різноплановий доробок митця, тісно переплетені з подіями Першої світової війни і національно-визвольних змагань на західноукраїнських теренах, були фактично закритими для дослідників, а значна частина його творів знищена adeptами радянської тоталітарної системи. У 1952 р. спеціальна комісія разом з тисячами інших «ідеологічно ворожих» творів українських митців першої половини ХХ ст. вилучила зі збірок львівських музеїв, здебільшого, зі збірки Національного музею у Львові, та спалила 15 олійних полотен, 61 графічну роботу, 20 альбомів малої графіки, акварелей і рисунків І. Іванця [8]. Нині у Національному музеї у Львові зберігається лише два його твори — «Незнаний стрілець» (1929 р.) і «Пейзаж з рікою» (1929 р.) [15]. Деякі роботи І. Іванця були віднайдені у 1998 р. у фондах Слов'янської бібліотеки — самостійного підрозділу Національної бібліотеки в Празі [16: 53].

Ряд збережених творів І. Іванця 1914–1930-х рр. дають можливість для спеціального дослідження батального жанру українського живопису першої третини ХХ ст. Адже, після розвитку цього жанру в системі академічного мистецтва Російської імперії другої половини ХІХ — початку ХХ ст. (Петербурзька академія мистецтв, Московське училище живопису, скульптури та зодчества й ін.), батальний живопис переживав доволі складний, але цікавий період. В радянському мистецтві, в тому числі й мистецтві радянської частини України, батальні теми, сюжети та образи спочатку відіграли певну роль у реалізації т. зв. плану монументальної пропаганди, а в 1920-х рр. — у розвитку історично-героїчного напрямку в живописі «революційного авангарду». У галицькому живописі кінця ХІХ — початку ХХ ст. батальний жанр розвивався під помітним впливом польського академічного мистецтва (Краківська і Варшавська художні академії, приватні живописні школи у Львові та ін.), але з початком Першої світової війни і, особливо активізації національно-визвольного руху, в західноукраїнській баталістиці все більш помітними стають акценти української національної і західної модерністської творчості, що простежується на прикладі робіт І. Іванця.

Треба зауважити, що в деяких публікаціях, які передували нашому дослідженню, коло батальних творів цього художника є невиправдано широким, внаслідок чого жанрові обриси виглядають дещо розмитими. Це стосується, передовсім, картин, ескізів та рисунків, які слід віднести до історичної або побутової тематики українського січового стрілецтва.

Звернення вітчизняних мистецтвознавців і культурологів (Ю. Бірюльов [1], І. Дуда [4], Р. Яців

[18; 19] та ін.) до творчості І. Іванця, що стала можливим лише з початком незалежності України, дало можливість по-новому поглянути на його роль в українській авангардній культурі першої третини ХХ ст. Збережені в окремих музеях і приватних збірках, здебільшого за межами України, твори І. Іванця засвідчують мистецько-інтелектуальну багатогранність його обдарування, реалізованого у живописі, графіці, фотографії, редакторській і видавничій справі, в організації культурного життя Галичини тощо. Разом з тим, значний пласт його доробку, представлений, наприклад, творами батального жанру, потребує посиленої уваги. По-перше, тому, що батальні твори І. Іванця дають змогу встановити певний зв'язок з джерелами кінця ХІХ – початку ХХ ст. По-друге, тому, що виникає унікальна для дослідника можливість аналізувати творчість художника, який був безпосереднім учасником багатьох зображених ним подій, знайомцем людей, чий образи і героїчні характери стали для нього джерелом натхнення. Зазначені фактори формують новизну завдань даної публікації. Актуальність її теми і проблематики зумовлена також тим, що звертається увага на певну спробу І. Іванця змінити усталені в українському мистецтві першої третини ХХ ст. підходи до живописно-графічного потрактування батальної тематики, репрезентувати власний метод творчої інтерпретації мотивів війни, героїзму і національної звитяги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як уже зазначалося, лише на сучасному етапі розвитку українського мистецтвознавства творчість І. Іванця стала об'єктом наукової уваги в контексті культурно-мистецької діяльності Легіону українських січових стрільців. Значну роль відіграли мистецтвознавчі праці Р. Яціва, який, зокрема, ініціював ще в 1994 р. виставку вцілілих творів художника в Національному музеї у Львові та видав до неї короткий каталог. У статті «Один із Пресової квартири» [19] він висвітлює основні етапи становлення художника і робить спробу окреслити його творчу індивідуальність. Слід назвати також публікацію Р. Яціва «Іван Іванець: великий інстинкт життя» [18], в якій робиться спроба в загальних рисах визначити роль батального жанру в доробку І. Іванця. Стан і проблему збереження творів І. Іванця аналізував у своїх публікаціях М. Мушинка [12–14]. Ряд авторів (Ю. Бірюльов [1], І. Дуда [4], С. Гординський [2] і Л. Кузьма [9] — з числа мистецтвознавців української діаспори та ін.) розглядали творчий доробок і роль митця в історико-культурному аспекті реконструкції мистецьких процесів у Галичині першої третини ХХ ст. Твори І. Іванця репродуковані в альбомі «Українські Січові Стрільці у боях та міжчасі: мистецька спадщина» [17], що став першою спробою систематизувати доробок художників з Легіону Українських січових стрільців. Автори мистецтвознавчих розвідок, що містяться в альбомі — О. Кіс-Федорук та О. Пеленська — аналізують і окремі

аспекти творчості митця, проте ці публікації не є вичерпними, насамперед, з огляду на комплексний характер видання. Зазначене, з урахуванням загального проблемного стану та об'єктивної потреби вивчення творчої спадщини І. Іванця, свідчить на користь актуальності даного дослідження.

Мета статті. Метою є визначення особливостей становлення і розвитку батального жанру у творчості львівського художника І. Іванця, в контексті національно-визвольних і культурно-мистецьких процесів у Галичині першої третини ХХ ст. Серед основних, зумовлених постановкою мети, **завдань дослідження** слід з'ясувати специфіку творчого процесу в культурно-мистецькому середовищі Легіону українських січових стрільців, тематично-образних джерел, стильових пріоритетів, композиційного ладу, притаманних творам І. Іванця.

Виклад основного матеріалу дослідження. Популярність батального жанру художньої творчості зростала впродовж тривалого часу, в річищі кількох Великих періодів розвитку світового мистецтва, і, відповідно, була позначена певними світоглядними й естетичними домінантами. Серед них найбільш стійкими, тривалими в часі й актуальними можна виділити дві. Перша домінанта умовно може бути названа «меморіальною», так як формували її події, віддалені в часі, історичні факти, а також міфи і легендарні образи, покликані впливати на виховання героїчних, патріотичних та національних ідеалів суспільства. Другу наповнювало, як правило, сучасне звучання, внаслідок чого особливо актуальними ставали завдання і засоби фіксації подій сьогодення, популяризація звитяги і героїзму сучасників. Власне під впливом другого фактору формувалися ідейна і художня специфіка багатьох творів батального жанру в українському мистецтві першої третини ХХ ст.

Для галицьких митців важливим джерелом натхнення і творчих ідей став національно-визвольний рух, який від початку ХХ ст. набував на західно-українських землях все помітнішого розвитку і різноманітних форм. Слід зазначити, зокрема, українські національно-патріотичні, культурно-освітні, мистецькі формації, найбільша концентрація яких була у Львові, а також напіввійськові (парамілітарні) товариства, що існували в Галичині напередодні Першої світової війни і займалися патріотичним вихованням і військовим вишколом молоді. З початком війни (3.09.1914) був створений Легіон українських січових стрільців, у складі якого було багато вчорашніх гімназистів, студентів, представників творчої інтелігенції [11: 119].

Для нашого дослідження особливо важливим є той факт, що поряд з головним військовим призначенням Легіону, його ідеологію від самого початку створення формували просвітницькі завдання, літературна і мистецька творчість, журналістика і видавнича справа. При спеціальному стрілецькому кошті були створені бібліотека, стрілецький хор

і оркестр (під керівництвом композитора М. Гайворонського), а також підрозділ для збору матеріалів до історії українського січового стрілецтва (т. зв. Пресова квартира), до складу якого увійшли журналісти, літератори, митці, зокрема, М. Ірчан (А. Баб'юк), А. Лотоцький, Р. Купчинський, Л. Лепкий, О. Курилас, О. Сорохтей, І. Іванець [3: 401]. Був також сформований і гурток митців-баталістів [17: 14].

До початку війни І. Іванець упродовж двох років студював малярство в приватній школі польського баталіста С. Качора-Батовського у Львові і на вечірніх курсах Львівської художньо-промислової школи. Під керівництвом відомого художника-баталіста С. Качора-Батовського молодий митець набув неабиякої вправності у відтворенні динаміки баталій, навчився майстерно змальовувати коней, що в майбутньому відіграло важливу роль у його творчості безпосередньо на фронті [18: 124].

Героїчні типажі і композиції почали формуватися в творчій уяві І. Іванця під впливом традицій батального малярства кінця ХІХ — початку ХХ ст. з його характерними багатофігурними сценами, динамікою руху, гостротою колективних та індивідуальних характеристик тощо. Слід ще раз підкреслити вплив відомого польського баталіста С. Батовського-Качора, у доробку якого вже на момент навчання І. Іванця в його львівській школі-майстерні були такі відомі полотна, як «Грюнвальдська битва» (1910), «Атака гусар під Віднем» (1912) та ін. Проте згодом, передаючи у своїх творах уже цілком реальні враження і події, І. Іванець буде враховувати, що у Першій світовій війні змінився характер баталій, зокрема, зникла їхня панорамність, масштабність, певна «театральність», колишній барвистий одяг військових був змінений на сірі польові однострої. Ці історичні реалії суттєво, як зазначав сам І. Іванець, змінили завдання митця-баталіста — велич і трагізм війни тепер потрібно було відтворювати новими засобами [5].

Про художньо-стильові вподобання І. Іванця 1914–1918 рр. дізнаємося з його статті «Модерне малярство», опублікованої у львівському часописі «Ілюстрована Україна» [7]. Виходячи з опублікованого матеріалу, можна сказати, що основою модерного малярства він вважав імпресіонізм, поділяючи також естетичні принципи експресіонізму та постімпресіонізму. Естетику популярних у ті роки кубізму і футуризму І. Іванець відкидав, не вбачаючи в них творчого потенціалу, а надавав перевагу малярству, яке базувалося б на безпосередньому спостереженні природи [7: 10].

Переломним моментом творчої біографії І. Іванця, що вплинув на весь його подальший життєвий і мистецький шлях, без сумніву, стала мобілізація в 1914 р. до Легіону Українських січових стрільців, у складі якого він пройшов всю Першу світову війну. Щоденні військові обов'язки він, як і більшість його колег-митців, поєднував з художньою творчістю. І. Іванець був одним з ініціаторів

створення «Пресової квартири УСС», працював одночасно як фронтний фотокореспондент, як художник та ілюстратор періодичних видань, а також як талановитий організатор масових заходів [17: 14; 6: 72; 18: 125; 19: 35]. Світлини та замальовки, зроблені митцем безпосередньо на фронті, його особиста участь у боях стали безцінним досвідом, вплив якого відчуватиметься практично в усіх творах, незалежно від засобу — живопис, графіка, фотографія — авторського відтворення атмосфери військових дій. Зважаючи на манеру виконання, ми вважаємо за доцільне зараховувати роботи І. Іванця, виконані в техніці акварелі, до живописних.

Перебуваючи у лавах Легіону, І. Іванець здебільшого змальовує, особливо на першому етапі творчості, фрагменти боїв або образи стрільців, переважно вершників (гуаш «Кіннота», акварелі «Сутичка» та «У завію», рисунки олівцем «Вершники», «Коні коло хати» тощо), що, очевидно, відповідало характеру творчих завдань, які ставилися перед митцями. Прикметно, що навіть у цих, ескізних і невеликих за розміром, замальовках простежується потяг автора до експресивної манери та узагальненого способу творчості. Художник не прагнув до надто вже точного зображення деталей. Швидше за все, його захоплювало живописання драматичних подій і, водночас, буднів стрілецького життя, що переростали згодом у характерні для нього теми, мотиви й образи. Суб'єктивізм творчого світогляду був позначений і вибірковою підхід до колористичних рішень: колорит творів І. Іванця є швидше умовним, він не був покликаним для відображення дійсності, а талановито застосовувався художником для підсилення динаміки рухів, загострення психологічної ситуації, досягнення мінімальними засобами потрібної виразності змісту і форми живописних композицій.

Національні форми, мотиви й образи, як і ідеї українського національно-визвольного руху — це ще одне (не другорядне за значенням, а незмінно паралельне) джерело творчості І. Іванця. Його близький друг, мистецтвознавець і художник В. Ласовський, писав, що баталістика І. Іванця була «справою припадку, справою його участі у війні...», а найголовнішим фактором став «сентимент з національних мотивів» [10: 3–4]. Оперативний «репортерський» підхід до створення батальних творів, специфіка роботи у польових умовах не давали змоги художникові виконувати монументальні багатофігурні композиції з великою, характерною для батального жанру, кількістю деталей. Роль І. Іванця-баталіста полягала саме у своєрідному «документуванні» історії українського січового стрілецтва. Не менш важливими були ідеологічний і патріотичний аспекти творчості І. Іванця, як і творчої діяльності всіх учасників мистецького угруповання українських січових стрільців. Саме в цих аспектах висвітлювалися живий героїчний дух і бойова звитяга українського стрілецтва, а одночасно наповнювалася патріотичними ідеями і героїчними

Рис. 1. І. Іванець. Бій. 1920-ті. Папір, акварель, 25х22. Приватна збірка // УСС у боях та міжчассі : мистецька спадщина: Лев Гец, Іван Іванець, Осип Курилас, Олена Кульчицька, Леонід Перфецький, Осип-Роман Сорохтей / [упорядн. Ігор Завалій ... [та ін.] ; Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, Національний музей у Львові ім. А. Шептицького, Національна бібліотека Чеської республіки — Слов'янська бібліотека. — Львів ; Київ : Оранта, 2007. — С. 90.

Рис. 2. І. Іванець. Сутичка. Бл. 1915–1918. Папір, акварель, 30х42. Приватна збірка // УСС у боях та міжчассі : мистецька спадщина : Лев Гец, Іван Іванець, Осип Курилас, Олена Кульчицька, Леонід Перфецький, Осип-Роман Сорохтей / [упорядн. Ігор Завалій ... [та ін.] ; Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, Національний музей у Львові ім. А. Шептицького, Національна бібліотека Чеської республіки — Слов'янська бібліотека. — Львів ; Київ : Оранта, 2007. — С. 123.

(часто навіть ідеалізованими) образами історична пам'ять молодшої генерації українців.

В акварелі «Бій» (датована приблизно 1920-ми) І. Іванець майстерно зображає динамічний, без сумніву, кульмінаційний, момент шабельного бою кіннотників (рис. 1). Основним художнім засобом тут виступає колір, за допомогою якого моделюються форми і маси, створюються світлові і тіньові ефекти. Колористична гама досить стримана, що, нагадаємо, часто було характерною рисою батального живопису І. Іванця. Вирішена вона методом тонкої гармонізації холодних і теплих, переважно вохристих, відтінків. Проте, у великих кольорових площинах, з яких і будуються основні елементи композиції, митець застосовує збагачену палітру кольорів, майстерно, до найтонших нюансів, розробляє тональні співвідношення повітряної атмосфери, що оточує супротивників. Митець відмовляється від реалістичних форм і відкритих кольорів, завдяки чому майже з першого моменту споглядання твору виникає ілюзія суто авторського, пронизаного променями (часто експресивними і деформованими), просторового середовища. Світлові лінії створені різними за довжиною і силою мазками, обриси фігур ніби свідомо розмиті, але напрочуд пластичні, завдяки чому вершники майже розчиняються у просторі. Якраз у цьому творі помітним є вплив імпресіонізму на творчість І. Іванця, який постійно тяжів до домінуючої ролі кольору, до вібруючого живописного мазка, до створення простору, який часто і є художньою формою його батальних творів. Колористично-формальні принципи імпресіонізму і постімпресіонізму справили відчутний вплив на творчість І. Іванця. Проте експресивний життєвий характер батальних композицій, реальна природа головних образів і найдрібніших деталей часто вимагали власних засобів вираження художньої ідеї, відмінних від імпресіоністичних.

Оглядаючи художню спадщину І. Іванця, можна зауважити його майстерне оперування доволі різними стильовими прийомами живописної творчості. Оригінальний «полістилізм» знайшов своє втілення і в графіці І. Іванця, зокрема, завдяки експресивним формам, імпульсивній лінії, активному використанню чорного контуру, методу формального й образного узагальнення, що надає його графічним творам монументального характеру.

Прикладом може слугувати акварель «Сутичка», в якій зображено двобій вершників (рис. 2). У локальній батальній сцені І. Іванець досягає особливої напруги, яка в окремих деталях композиції набуває виняткового драматизму. Характерний для манери художника експресивний ритм ліній та плям стає основним засобом створення динаміки рухів коней і вершників, які немовби зливаються у вихорі битви. І. Іванець дуже вміло моделює пози і жести вершників, гармонійно вписує фігури у формат аркуша; хвилясті мазки, що передають поверхню землі, вдало повторюють напружені обриси коней, а виразна об'ємна лінія

Рис. 3. І. Іванець. Наскок поручика Пересади на батарею // Літопис Червоної Калини : ілюстрований журнал історії та побуту. — 1936. — Ч. 1. — С. 13.

є повсюдним засобом композиційної будови твору, що на загал зайвий раз вигідно підкреслює переваги здобутої ним художньої освіти.

Як уже зазначалося, участь І. Іванця у визвольних змаганнях визначила тематичну спрямованість і різноплановість його творчості. У 1920 — 1930-х рр. він став одним з ініціаторів заснування декількох історико-мемуарних часописів видавництва «Червона калина» («Літопис Червоної калини», календарі-альманахи «Червоної калини», збірники стрілецьких пісень тощо). Більшість цих видань оформлював графічними ілюстраціями сам І. Іванець [19: 37]. Основним завданням для нього стала графічна «реконструкція» власних спогадів і вражень, на основі яких і виникли серії талановитих творів. Невеликі за форматом ілюстрації І. Іванця не містять багатофігурних батальних сцен. Переважають фрагменти баталій («Кінна батарея поручика Ярославича рішає бій», «Наскок поручика Пересади на батарею», «Повстанці сотника Кармелюка добувають зброю»), поодинокі постаті («Граната»), сюжетні сценки («Моя зустріч з білим баранчиком», «Спіть, хлопці, спіть...» та ін.), зміст яких розкривають розміщені поряд оповідання.

Атмосферою напруженої баталії вирізняється графічна ілюстрація «Наскок поручика Пересади на батарею» (рис. 3). Автор будує сцену в особливо оригінальному ракурсі — від центру композиції, ніби перебуваючи в гущі вояків. Головну роль у формуванні художньої виразності відіграє лінія, доповнена коротким штрихом і злегка затушованими тіннями. Завдяки використанню пружних дугоподібних абрисів та ритмічного переплетення ліній, композиція твору набуває складного динамічного руху. І в цьому випадку слід

підкреслити характерну для батального живопису і графіки І. Іванця рису: попри камерність сюжету та невеликі розміри графічної ілюстрації, загальний характер зображення є монументальним.

У 1930-х рр. розгортається завершальний етап розвитку стрілецької тематики у творах І. Іванця. Емоційний лад його творчості відчутно змінюється, а піднесений героїчний настрій батальних сцен часто витісняється ностальгічними або ліричними інтонаціями. Поразки України на шляху до незалежності, численні людські втрати і серед них втрати Легіону українських січових стрільців, зумовили появу драматичних і навіть трагічних за настроєм творів. Серед них, наприклад, ілюстрація «Спіть, хлопці, спіть» (туш, перо), створена до поезії М. Гайворонського «Тим, що впали», стала своєрідним реквіємом стрілецькій сотні, що полягла в одній з битв. Варто відзначити і те, що у цей період поява творів І. Іванця є не стільки емоційно-творчим наслідком, скільки результатом планомирного розв'язання завдань, визначених переважно самим автором. Внаслідок цього певною мірою втрачається життєвість художньої мови, пригаманна творчості І. Іванця його стрілецьких років. Але незмінним, незалежно від часу і місця народження творів, залишалося прагнення митця до розкриття власних почуттів, сильних емоційних переживань або просто спогадів, в яких до кінця його життя збереглися світлі образи українських січових стрільців.

Висновки. Простеживши творчість І. Іванця, варто відзначити, що його внесок у розвиток батального жанру в українському мистецтві був невіддільним від його участі у національно-визвольних змаганнях в Галичині першої третини ХХ ст. Специфіка творчої діяльності у польових військових умовах, у складі мистецького угруповання Легіону українських січових стрільців, зумовила своєрідний підхід І. Іванця до інтерпретації батальних сцен. Він відходить від традиційних для баталістики кінця ХІХ – початку ХХ ст. багатфігурності та помпезності, зображаючи, натомість, невеликі лаконічні сценки військових сутичок. Основна увага художника була спрямована на відтворення атмосфери війни, відображення експресивності та пластичної напруженості боїв. Цьому завданню І. Іванець підпорядковує принципи композиційного та колористичного вирішення своїх творів, виявляючи за допомогою інтенсивного ритму форм та ліній, гармонійного співставлення кольорових плям, динамічні рухи військових. Щодо стилістичних особливостей творчості І. Іванця, можемо зробити висновок, що у його роботах імпресіоністичні підходи до вирішення проблем кольору та світла гармонійно поєднуються з експресіоністичною виразністю та експресією, формуючи унікальність індивідуальної творчої манери художника.

Література:

- Бірюльов Ю. Іванець Іван / Ю. О. Бірюльов // Енциклопедія Львова / за редакцією А. Козицького та І. Підкови. — Львів : Літопис, 2007. — Т. 2. — С. 510–511.
- Гординський С. Стрілецька анабазис / Святослав Гординський // Назустріч. — 1935. — Ч. 1. — С. 1.
- Довідник з історії України. А–Я / Інститут історичних досліджень Львівського національного ун-ту ім. Івана Франка; упоряд. та наук. ред. І. З. Підкова; ред. І. З. Підкова, Р. М. Шуст. — [2 вид., доопрац. і доп.]. — К. : Генеза, 2001. — 1136 с.
- Дуда І. Іванець Іван Йосипович / І. М. Дуда // Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол. : Г. Яворський та ін. — Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004. — Т. 1 : А–Й. — С. 665.
- Іванець І. Батальне малярство (з нагоди відкриття військового відділу в Музею Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові) / Іван Іванець // Назустріч. — 1936. — 1 листопада. — С. 1–2.
- Іванець І. Двадцять літ тому / І. Іванець // Українське юнацтво. — 1935. — № 5. — С. 72.
- Іванець І. Модерне малярство / І. Іванець // Ілюстрована Україна. — 1914. — Ч. 1. — С. 10.
- Каталог втрачених експонатів Національного музею у Львові / авт.-упоряд. : Володимир Арофікін, Данута Посацька; Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України. — Київ ; Львів : РВА «Тріумф», 1996. — 299 с. : [17] арк. іл.
- Кузьма Л. Іван Іванець / Любомир Кузьма // Свобода. — 1993. — Ч. 229. — С. 2 ; Ч. 230. — С. 2.
- Ласовський В. Баталіст поневолі // В. Ласовський / Назустріч. — 1935. — 15 червня. — С. 3–4.
- Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.) / В. Леник. — Мюнхен ; Львів : [б. в.], 1994. — 181 с. : порт. — (Магістерські праці УВУ ; 1994/1).
- Мушинка М. Трагічна доля Івана Іванця та його творів / М. Мушинка // Образотворче мистецтво. — 2004. — № 1. — С. 89–92.
- Мушинка М. Трагічна доля Івана Іванця та його художньої спадщини / Микола Мушинка // Пороги. — 2003. — № 6. — С. 8–9.
- Мушинка М. Художник Іван Іванець і його родина в Чехії / Микола Мушинка // Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині : збірник матеріалів міжнародної конференції організованої Слов'янською бібліотекою, Українською ініціативою в Чеській республіці, Чеською асоціацією українців і Посольством України в Чеській республіці, 12–14 листопада 2003 року в Празі / Національна бібліотека Чеської республіки — Слов'янська бібліотека. — Прага : [б. в.], 2005. — С. 83–99.
- НМЛ ім. А. Шептицького. «Незваний стрілець». 1929. Фанера, олія, 23,5 x 32,5. Ж — 2052, № 55421; «Пейзаж з рікою». 1929 (?). Картон, олія, 12,5 x 20. Ж — 2153, № 60031.
- Пеленська О. Український портрет на тлі Праги : Українське мистецьке середовище в міжвоєнній Чехословаччині / Оксана Пеленська ; Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці, Національна бібліотека Чеської Республіки — Слов'янська бібліотека. — Нью-Йорк, Прага, 2005. — 221 с.
- УСС у боях та міжчасі : мистецька спадщина : Лев Гец, Іван Іванець, Осип Курилас, Олена Кульчицька, Леонід Перфецький, Осип-Роман Сорохтей / [упоряд. Ігор Завалій ... [та ін.]; Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, Національний музей у Львові ім. А. Шептицького, Національна бібліотека Чеської республіки — Слов'янська бібліотека. — Львів ; Київ : Оранта, 2007. — 192 с. : 313 іл.
- Яців Р. Іван Іванець: великий інстинкт життя / Роман Яців // Воля і Батьківщина. — 1995. — № 1 (17). — С. 123–131.
- Яців Р. Один із Пресової Кватири / Роман Яців // Літопис Червоної Калини. — 1991. — Ч. 1. — С. 35–37.